

Prilog istraživanju razvoja bibliografske djelatnosti u Bosni i Hercegovini (1955-2001)

Contribution to the Research on Bibliographic Activity Development in Bosnia and Herzegovina (1955-2001)

Džeja Khattab¹, Lejla Hajdarpašić², Senada Dizdar³

SAŽETAK: U Bosni i Hercegovini 1945. godine donesena su dva propisa: *Uredba o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Bosne i Hercegovine* i *Uredba o Narodnoj biblioteci Federalne Bosne i Hercegovine*, koja su postavila zakonske temelje za izradu bibliografije Bosniaca. Kasnije se u Bosni i Hercegovini, a tragom osnivanja Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine, 1955. godine pokreće i prvi bosanskohercegovački časopis iz oblasti bibliotekarstva: *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke Narodne Republike Bosne i Hercegovine*, preimenovan najprije u *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, a zatim u *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*. S tim u vezi, cilj ovoga istraživanja je utvrditi doprinos pomenutog časopisa bosanskohercegovačkoj nacionalnoj bibliografiji i povezanim temama, ali i bibliografiji kao naučnoj djelatnosti u periodu od kraja Drugog svjetskog rata do početka XXI stoljeća. Metodom analize sadržaja, od ukupno 1.685 radova objavljenih u časopisu, kojima su dodijeljene slobodno oblikovane predmetne odrednice, mapirana su 83 objavljena rada posvećena bibliografskoj djelatnosti, koja su dalje razvrstana u tematske blokove na osnovu dostupnog tezaurusa za informacijske nauke uz neophodno uvažavanje specifičnog bosanskohercegovačkog konteksta, pri čemu je nakon preliminarnog pregleda korpusa istraživanje realizirano u periodu od početka devetog do kraja desetog mjeseca 2023. godine. Rezultati istraživanja pokazuju da su u analiziranom korpusu časopisa od 1955. do 2001. godine prisutni radovi posvećeni teoriji bibliografije, bosanskohercegovačkoj tekućoj i retrospektivnoj bibliografiji te povezanim temama katalogizacije (prije i tokom automatizacije biblioteka u Bosni i Hercegovini) i sekcija / društava / institucija, pri čemu je najveći broj radova posvećen katalogizaciji, dok je tematski najmanje zastupljena teorija bibliografije. Na taj način, časopis reflektira utemeljenje i dalji razvoj, a nakon ratnog perioda u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine i oporavak bibliografske djelatnosti u Bosni i Hercegovini u vremenskom periodu obuhvaćenom istraživanjem.

KLJUČNE RIJEČI: bibliografska djelatnost, bosanskohercegovačka nacionalna bibliografija, Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR Bosne i Hercegovine, Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine, Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine

ABSTRACT: In Bosnia and Herzegovina, in 1945, the Decree on Mandatory Delivery of Printed Matters in Bosnia and Herzegovina and the Decree on the National Library of Federal Bosnia and Herzegovina were passed, which laid the legal foundations for creating a Bibliography of Bosniaca. Later in B&H, following the foundation of the B&H Library Association in 1955, the first B&H librarianship journal, the *Bulletin of the B&H Library Association and the National Library of the People's Republic of B&H* was launched, where the journal was first renamed to *Librarianship: Journal of the B&H Library Association* and then to *Librarianship: Yearbook of the B&H Library Association*. In this regard, the goal of this research is to determine the mentioned journal's contribution to Bosnian and Herzegovinian

¹ Doc. dr. Džeja Khattab, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Bosna i Hercegovina, dzeja.khattab@ff.unsa.ba.

² Prof. dr. Lejla Hajdarpašić, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Bosna i Hercegovina, lejla.hajdarasic@ff.unsa.ba.

³ Dopisni autor: Prof. dr. Senada Dizdar, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Bosna i Hercegovina, senada.dizdar@ff.unsa.ba.

national bibliography and related themes, and to the bibliography as a scientific discipline, in the period from the end of World War II to the beginning of the 21st century. Using the method of content analysis, out of a total of 1,685 papers published in the journal, which were assigned uncontrolled subject headings, 83 published papers dedicated to bibliographic activity in B&H were mapped, which were further classified into thematic blocks based on the available thesaurus for information sciences, with the necessary consideration of the specific B&H context, whereby after a preliminary examination of the corpus, the research was carried out in the period from the beginning of the ninth to the end of the tenth month of 2023. Research results indicate the presence of papers dedicated to the theory of bibliography, current and retrospective bibliography, and related topics of cataloging (before and during the automation of libraries in B&H) and sections / associations / institutions, where the largest number of papers is devoted to cataloging, while the least number of papers is dedicated to the theory of bibliography, in the analysed corpus of journal from 1955 to 2001. In this way, in the time period covered by the research, the journal reflects the foundation and further development of bibliographic activity, and after the war period from 1992-1995, the recovery of bibliographic activity in B&H.

KEYWORDS: bibliographic activity, Bosnian and Herzegovinian National Bibliography, Bulletin of the B&H Library Association and National Library of the People's Republic of Bosnia and Herzegovina, Bibliotekarstvo: The Journal of the B&H Library Association, Bibliotekarstvo: Annual of the B&H Library Association of B&H Librarians

1 Uvod

Još tokom trajanja Drugog svjetskog rata, tragom *Odluke o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Jugoslavije*, koju februara 1945. godine donosi Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije, a prema kojoj »svaki štampar na području Jugoslavije dužan je, u cilju snadbjevanja biblioteka u zemlji, dostavljati po osam primeraka od svake štampane ili drugim grafičkim načinom umnožene stvari, i to dva primerka Povereništvu prosvete Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i po jedan primerak pojedinim federalnim jedinicama« (Sl. list DFJ, 4, 13. februar 1945, str. 42), Narodna Vlada Bosne i Hercegovine mjeseca jula 1945. godine donosi *Uredbu o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Bosne i Hercegovine*. Prema ovoj Uredbi »svi štampari na području Bosne i Hercegovine dužni su da dostavljaju Ministarstvu prosvjete Narodne Vlade Bosne i Hercegovine po 8 primjeraka od svake štampane ili drugim grafičkim načinom umnožene stvari« (Sl. list F BiH, 6, 18. juli 1945, str. 55).⁴ Kasnije iste godine u Bosni i Hercegovini donosi se i *Uredba o Narodnoj biblioteci Federalne Bosne i Hercegovine* (Sl. List F BiH, I, 22, 31. oktobra 1945., str. [293]-294.), po kojoj Narodna biblioteka Federalne Bosne i Hercegovine ima zadatak da:

'prikuplja, sređuje i čuva: a) sva djela i izdanja bosansko-hercegovačkih pisaca iz svih područja nauke; b) sva djela i izdanja na svim jezicima koja govore o zemljama, stanovništvu i kulturi svih naroda Bosne i Hercegovine; c) sva djela štampana na području Bosne i Hercegovine od prvih štamparija do dana' (Uredba o Narodnoj biblioteci F BiH, 1945, str. [293]).

Rješavanjem ovih zakonskih pitanja institucionaliziran je bibliografski rad u Bosni i Hercegovini, a u nadolazećem periodu do ratnog perioda 90-tih godina prošlog stoljeća u Bosni i Hercegovini uslijedilo je donošenje nekoliko propisa koji se odnose na obavezni primjerak,

⁴ Krajem 1945. godine objavljen je »pročišćen tekst ove Uredbe, zajedno sa *Uputstvom za izvršavanje i primjenu Uredbe* («Uredba o obaveznom dostavljanju štampanih stvari i Uputstvo za izvršavanje i primjenu Uredbe o obaveznom dostavljanju štampanih stvari«, Sarajevo, 1945)«. Vidjeti: Bašović, Lj., 1977. *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1918-1945*. Sarajevo: Svjetlost, str. 63.

nekoliko zakona o bibliotekama, odnosno bibliotečkoj djelatnosti, od kojih je prvi Zakon o bibliotekama donesen 1957. godine (ZBibl., 1957, str. 1-10), a posljednji, još uvijek važeći Zakon o bibliotečkoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini 1995. godine (Sl. list R BiH, 37/95, 1995, str. 913-918), na temelju kojeg Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine prikuplja obavezni primjerak i izrađuje tekuću bibliografiju Bosne i Hercegovine.

U drugoj polovini XX stoljeća u Bosni i Hercegovini, nakon osnivanja Narodne biblioteke Narodne Republike Bosne i Hercegovine te Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine septembra 1949. godine, 1955. godine pokreće se, po svim karakteristikama, i prvi bosanskohercegovački časopis iz oblasti bibliotekarstva *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke Narodne Republike Bosne i Hercegovine*.

Bilten je 1960. godine preimenovan u *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, pri čemu se u Uvodnoj napomeni prvog broja navodi da je Bibliotekarstvo »direktni nastavak »Biltena Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH« koji je izlazio od 1955. do 1959.«, te da će Bibliotekarstvo »izlaziti samo kao organ Društva bibliotekara« ([Uvodna napomena], 1960, str. NA). Kasnije, od 1980. godine časopis izlazi pod nazivom *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, a njegov posljednji broj štampan je 2002. godine, za period 1999-2001. Iako je *Bibliotekarstvo* direktan nasljednik *Biltena*, valja istaći da se *Bibliotekarstvo* vodi pod drugim ISSN brojem (*Bilten*: ISSN 1512-6048, *Bibliotekarstvo*: ISSN 0006-1832).

Ovaj časopis ima poseban značaj za bosanskohercegovačku akademsku i stručnu zajednicu jer pomaže razumijevanje razvoja teorije i prakse informacijskih nauka u Bosni i Hercegovini, pa u tom smislu ne iznenađuje što je urađena i njegova kompletna bibliografija (Grebović-Lendo et al., 2016), dok do sada u Bosni i Hercegovini, prema našim saznanjima, nisu rađene analize sadržaja *Biltena* i/ili *Bibliotekarstva*. Zapravo, u bosanskohercegovačkoj literaturi iz oblasti bibliotečko-informacijskih nauka mali je broj dostupnih istraživanja iz oblasti sadržajne analize časopisa. S. Dizdar i A. Isanović Hadžiomerović su uradile istraživanje o bibliografskoj opremeljnosti i sadržajnoj analizi članaka objavljenih u časopisu *Obrazovanje odraslih* (2018, str. 73-100), dok je na Katedri za informacijske nauke Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu odbranjen MA rad pod naslovom *Časopis Bosniaca: bibliografska opremljenost i sadržajna analiza članaka* (Selhanović, 2023). Ovo istraživanje, korištenjem metode analize sadržaja, donosi mapiranje radova objavljenih u *Biltenu* i *Bibliotekarstvu* posvećenih bosanskohercegovačkoj nacionalnoj bibliografiji i bibliografiji kao naučnoj disciplini te povezanim temama kao prilog istraživanju razvoja bibliografske djelatnosti u Bosni i Hercegovini, a istovremeno i kao prilog bosanskohercegovačkim istraživanjima iz oblasti sadržajne analize.

2 Metodologija i istraživački korpus

Cilj ovoga istraživanja je utvrditi doprinos *Biltena Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR Bosne i Hercegovine* i časopisa *Bibliotekarstvo* bibliografiji kao naučnoj djelatnosti te bosanskohercegovačkoj bibliografiji i s njom povezanim temama. Kako bi se utvrdio pomenuti doprinos časopisa, korištena je metoda sadržajne analize koja je primijenjena na sve radove publikovane od 1955. do 2001. godine, ukupno 1.685, prema *Bibliografiji Biltena Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR Bosne i Hercegovine* i časopisa *Bibliotekarstvo: 1955-2001*. (Grebović-Lendo et. al, 2016), a radila se u

okviru tri vremenska perioda: 1955-1959, 1960-1979. te 1980-1990. i 1992-2001. koja slijede promjene povezane sa nazivom časopisa odnosno njegovim preimenovanjem. Istraživanje se temeljilo na sljedećim istraživačkim pitanjima:

1. Na koji se način tematizirala bibliografska djelatnost kroz tri vremenska perioda izlaženja časopisa?
2. Kolika je zastupljenost radova koji govore o bibliografskoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini kroz tri vremenska perioda izlaženja časopisa?

Kao izvor podataka pri odabiru relevantnih članaka ispitani su naslovi radova i cjeloviti tekstovi radova. Sadržajna analiza provedena je dodjeljivanjem slobodno oblikovanih predmetnih odrednica svim uključenim člancima, koje su izrađene prema uputama iz priručnika Predmetna klasifikacija – predmetni katalog (Brković, 2018). Predmetne odrednice nije bilo moguće pobrati iz bibliografske baze podataka *Bibliografije Biltena Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH* i časopisa *Bibliotekarstvo: 1955-2001*. (Grebović-Lendo et. al, 2016), s obzirom da u istoj nije urađen *index rerum*, već samo *indeks nominum*. Dodjeljivanje tematskih i geografskih odrednica realizirano je u internoj bazi podataka, pri čemu je uvrštena i kategorija za razvrstavanje radova prema tematskim blokovima na osnovu prikaza tematskih blokova koji je utvrđen za potrebe ovog istraživanja (Tabela 1).

Istraživački korpus se *de visu* konsultirao u više biblioteka u Sarajevu zbog nekompletnosti svih brojeva časopisa na jednom mjestu, pri čemu se u šestom i sedmom mjesecu obavilo preliminarno pregledavanje korpusa, a zatim je istraživanje realizirano u periodu od početka devetog do kraja desetog mjeseca 2023. godine. Izdvajanje korpusa radova relevantnih za postavljena istraživačka pitanja bilo je posebno zahtjevno zbog sljedećih razloga:

- nepostojanja digitalizirane verzije časopisa,
- nemogućnosti pobiranja potrebnih metapodataka iz bibliografskih baza podataka,
- specifične opremljenost časopisa, u kojem su radovi većinom objavljeni bez sažetka i ključnih riječi,
- naslova objavljenih radova koji nerijetko ne odražavaju sadržaj članka,
- nepostojanja kategorizacije radova prema vrsti od strane časopisa,
- nepostojanja i/ili neujednačenosti navođenja naslova rubrika kroz časopis.

Radi uvođenja nadzora nad procesom dodjeljivanja slobodno oblikovanih tematskih odrednica i radi svrstavanja radova u tematske blokove, bilo je potrebno utvrditi tematski okvir koji predstavlja bibliografsku djelatnost, uvažavajući specifični bosanskohercegovački kontekst. U tom procesu korišten je dostupni tezaurus za informacijske nauke (Redmond-Neal i Hlava, ur., 2005). Za indeksni termin *bibliografije* tezaurus kao konceptualno povezane pojmove navodi: *bibliografska kontrola*, *bibliografske baze*, *konstrukcija bibliografije* i *indeksi za pretraživanje informacija* (eng. information retrieval indexes), te kao uži (subordinirani) pojam navodi *nacionalnu bibliografiju* i *bibliografije mrežne građe* (eng. webliographies). Drugom indeksnom terminu od interesa - *bibliografska kontrola* kao konceptualno povezani pridruženi su pojmovi *bibliografska katalogizacija*, *bibliografske baze*, *bibliografski zapis*, *bibliografije*, *konstrukcija bibliografije*. Pojmovi - *indeksi za pretraživanje informacija* i *bibliografije mrežne građe* (eng. webliographies) nisu razmatrani za potrebe određivanja tematskih blokova, s obzirom da ne odgovaraju tehnologiji vremenskih i prostornih okvira na koje se odnosi istraživanje.

Nadalje, *katalogizacija* kao povezani pojam uz bibliografsku kontrolu analizira se slijedom pojmova iz tezaurusa (Redmond-Neal i Hlava, ur., 2005), koji su zatim usklađeni sa terminologijom bosanskohercegovačkog okruženja. Pritom, budući da se radovi koji govore o automatizaciji obrade bibliotečke građe vezanom za izradu bibliografija mogu svrstati u *katalogizaciju preuzimanjem zapisa*, radi izbjegavanja zalihosti, pojam *bibliografskih baza*, koji nudi tezaurus, nije razmatran kao zasebna tema.

Osim toga, tematski blok *sekcije /društva / institucije* utvrđen je za potrebe ovog istraživanja, jer je odraz aktivnosti na obrazovanju stručnjaka kao i aktivnosti koje se odnose na profesionalizaciju djelatnosti, što su odlike analiziranog perioda tokom kojeg se sistematično institucionalizira bibliografska djelatnost u Bosni i Hercegovini. U ovom bloku se okupljaju radovi koji se odnose na izvještaje o radu društava, prvenstveno Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine, zatim sekcija koje su povezane sa bibliografskom djelatnošću te institucija od kojih je najznačajnija Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine. Na isti je način uvršten i blok *bibliografija*, gdje se u odnosu na blok *bosanskohercegovačke bibliografije, tekuće i retrospektivne*, okupljaju radovi posvećeni bibliografiji kao naučnoj disciplini, shodno još uvijek aktuelnoj definiciji bibliografije Logara po kojoj »u izrazu bibliografija sadržani su i rezultati rada bibliografa« te po kojoj bibliografija »znači i nauku o teorijskim i metodičkim osnovama rada bibliografa« (Logar, 1973, str. 13-14).

Razvoj bibliografske djelatnosti u Bosni i Hercegovini u smislu tematskih blokova bilo je izazovno ujednačiti sa tezaurusom koji je prvenstveno namijenjen anglo-američkom bibliotečkom okruženju, gdje se automatizacija biblioteka odvija pod različitim okolnostima od okolnosti u Evropi, posebno Istočnoj Evropi. S tim u vezi C. Borgman navodi da »ove biblioteke nemaju tradiciju kooperativne upotrebe kataložnih zapisa koja postoji u Sjedinjenim Državama i Britaniji« (1996a, str. 21). S druge strane navodi kako su pojedine biblioteke u SAD-u i Britaniji do sredine, odnosno kasnih 1970-tih, raspolagale automatiziranim zapisima koji su prikupljeni godinama i bili su spremni za unos u buduće baze i prije nego su započinjali automatizaciju svojih internih procesa (1996a, str. 7), što je danas preraslo u velike zajedničke online kataloge, poput kataloga OCLC-a. Stoga je kao specifična za bosanskohercegovačko okruženje uvrštena tema *centralnog kataloga* unutar bloka *katalogizacija*, kojom su obuhvaćene aktivnosti oko uređivanja kataložnih podataka koji čine temelj automatiziranih bibliotečkih sistema.

Slijedom navedenog, korpus odabranih radova razvrstan je u slijedeće tematske blokove sa hijerarhijskim odnosom među pojmovima, koji su nam omogućili odgovor na postavljena istraživačka pitanja:

Tabela 1: Prikaz tematskih blokova

I Bibliografija	
II Bosanskohercegovačka bibliografija	Tekuća bibliografija Retrospektivna bibliografija
III Sekcije / društva/ institucije	
IV Katalogizacija	Centralni katalog Deskriptivna katalogizacija Katalogizacija preuzimanjem zapisa CIP Kooperativna katalogizacija

3 Rezultati istraživanja

Korištenjem metode analize sadržaja, od ukupno 1.685 radova mapirana su 83 relevantna rada za istraživačka pitanja, a njihova distribucija u odnosu na tri vremenska perioda izlaženja časopisa koji prate promjene u njegovom nazivu prikazana je u Tabeli 2, zajedno sa podacima o ukupnom broju objavljenih brojeva i svezaka časopisa po vremenskim periodima.

Tabela 2: Distribucija mapiranih radova prema vremenskim periodima izlaženja časopisa

Period izlaženja časopisa	Broj objavljenih brojeva časopisa	Broj objavljenih svezaka časopisa	Broj mapiranih radova
Bilten Društva bibliotekara BiH i NR BiH (1955-1959)	54	30	31
Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara BiH (1960-1979)	80	43	36
Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine (1980-1990, 1992-2001)	15 + 2 vanr. broja	18	16
UKUPNO	151	91	83

Rezultati za svaki vremenski period ponaosob prikazani su u tabelarnom prikazu u nastavku, gdje se metapodaci koji se odnose na autora ili naslov članka, godište i broj časopisa, u kome je mapirani rad objavljen, povezuju sa utvrđenim tematskim blokovima.

3.1 Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH (1955-1959)

U prvom analiziranom vremenskom periodu izlaženja časopisa, od mapiranog 31 rada najveći broj radova posvećen je temi sekcije / društva / institucije (14 radova), nakon čega slijede radovi koji tematiziraju retrospektivnu bibliografiju (7 radova), što prati deskriptivna katalogizacija (5 radova) te radovi posvećeni bibliografiji kao naučnoj djelatnosti (3 rada). Također, zastupljene su i teme tekuće bibliografije (1 rad) i centralnog kataloga (1 rad) (Tabela 3).

Tabela 3: Rezultati sadržajne analize: 1955-1959.

TEMATSKI BLOKOVI	Autor / naslov	Godište i broj	Br. radova	
Bibliografija	Komadinić, S.	1957, 3(5-6)	3	
	Logar, J.	1957, 3(9-10)		
	Logar, J.	1958, 4(9-10)		
Bosanskohercegovačka bibliografija	Tekuća bibliografija	Filipović, D.	1957, 3(11-12)	1
	Retrospektivna bibliografija	Rad na jugoslavenskoj retrospektivnoj bibliografiji	1955, 1(6)	7
		M. Otpočeo je rad na retrospektivnoj bibliografiji Bosne i Hercegovine	1956, 2(11-12)	
		Pravila za izradu retrospektivne bosanskohercegovačke bibliografije	1956, 2(11-12)	
		B. Č. – S. S. Na početku rada [na retrospektivnoj bibliografiji Bosne i Hercegovine]	1956, 2(11-12)	
		Uputstva za bibliografsku obradu knjiga retrospektivne bibliografije	1956, 2(11-12)	
		Retrospektivna bosanskohercegovačka bibliografija	1957, 3(7-8)	
		O radu na retrospektivnoj bosanskohercegovačkoj bibliografiji u 1957. godini	1958, 4(1-2)	
	Sekcije / društva / institucije	Zaključci godišnje Skupštine Društva Bibliotekara NR BiH	1955, 1(1)	14
		Izveštaj o radu upravnog odbora Društva bibliotekara	1955, 1(1)	
Iz Društva bibliotekara NR Bosne i Hercegovine		1955, 1(1)		
Sa redovne godišnje skupštine [sic] Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine		1956, 2(3-4)		
Izvjestaj [sic] o radu uprave Saveza bibliotekara Jugoslavije u razdoblju od II do III kongresa		1956, 2(5-6)		
Iz bibliotekarske organizacije		1956, 2(7-8)		
Godišnja skupština i savjetovanje bibliotekara Bosne i Hercegovine (8-10 april 1957)		1957, 3(3-4)		
Čulić, B.		1957, 3(3-4)		
Čulić, B.		1957, 3(3-4)		

TEMATSKI BLOKOVI	Autor / naslov	Godište i broj	Br. radova	
	Godisnja skupstina Društva [sic] bibliotekara BiH: Izvjestaj [sic] o radu Društva bibliotekara NR BiH za period od 10 aprila 1957 do 10 aprila 1958 godine	1958, 4(3-4)		
	Izveštaj Narodne biblioteke NR BiH za 1957 godinu	1958, 4(1-2)		
	Br. Č-ć, Treći plenarni sastanak Sekcije za bibliografiju Saveza Društava bibliotekara FNRJ, Sarajevo, 6 i 7 novembra 1958	1958, 4(11-12)		
	Izveštaj sekcije za bibliografiju Saveza društava bibliotekara FNRJ za period od 1. aprila 1957. do 6. novembra 1958. godine	1958, 4(11-12)		
	Zaključci doneti na plenarnom sastanku Sekcije za bibliografiju Saveza društava bibliotekara FNRJ, održanom u Sarajevu 6. i 7. novembra 1958. godine	1958, 4(11-12)		
Katalogizacija	Centralni katalog	Četvrti kongres bibliotekara Jugoslavije: Zaključci kongresa	1959, 5(5-6)	1
	Deskriptivna katalogizacija	Ćurković, S.	1955, 1(1)	5
		Popović, E.	1957, 3(9-10)	
		Verona, E.	1958, 4(11-12)	
		Galić, P.	1959, 5(1-2)	
		Berberović, E.	1959, 5(3-4)	
	Katalogizacija preuzimanjem zapisa	/	/	/
CIP	/	/	/	
Kooperativna katalogizacija	/	/	/	
UKUPNO			31	

3.2 Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine (1960-1979)

Mapirani radovi u časopisu *Bibliotekarstvo* u periodu od 1960. do 1979. godine ponajviše su posvećeni katalogizaciji preuzimanjem zapisa (8 radova) i društvima / sekcijama / institucijama (8 radova), a zatim deskriptivnoj katalogizaciji (5 radova) i bibliografiji kao naučnoj djelatnosti (4 rada). Dalje su prisutne i teme posvećene tekućoj bibliografiji (3 rada) i retrospektivnoj bibliografiji (2 rada) te centralnom katalogu (3 rada) i CIP-u (1 rad) (Tabela 4).

Tabela 4: Rezultati sadržajne analize: 1960-1979.

TEMATSKI BLOKOVI		Autor / naslov	Godište i broj	Br. radova
Bibliografija		Simić, S.	1962, 8(4)	4
		Vukčević, R.	1972, 18(1)	
		Jovanović, J.	1978, 24(3)	
		Maksimović, V.	1978, 24(4)	
Bosanskohercegovačka bibliografija	Tekuća bibliografija	Martić, R. Mitrović, J. D. Miličević, M. Miličević, N.	1961, 7(4) 1964, 10(2) 1978, 24(3) 1979, 25(3)	4
	Retrospektivna bibliografija	Vukčević, R. Miličević, N.	1970, 16(4) 1977, 23(4)	2
Sekcije / društva / institucije		Godišnja skupština Društva bibliotekara BiH: Izvještaj o radu društva bibliotekara NR BiH za 1959 godinu	1960, 6(2)	8
		Zaključci IV plenarnog sastanka sekcije za bibliografiju Saveza društava bibliotekara FNRJ (održanog 17.marta 1961. godine u Beogradu)	1961, 7(2)	
		Godišnji izvještaj izvršnog odbora Društva bibliotekara	1961, 7(4)	
		Izvještaj o radu Narodne biblioteke NR BiH u Sarajevu za 1961. godinu	1962, 8(1)	
		B. Č. Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka	1962, 8(2-3)	
		Plenum saveza bibliotekara FNRJ	1963, 9(1)	
		Zahirović, Z.	1969, 15(3-4)	
		Zaključci V skupštine saveza [sic] društava bibliotekara Jugoslavije	1973, 19(4)	
Katalogizacija	Centralni katalog	Nenezić, N.	1967, 13(3)	4

TEMATSKI BLOKOVI	Autor / naslov	Godište i broj	Br. radova
	Ešpek, A. Ešpek, A.	1972, 18(4) 1976, 22(1-2)	
	Ešpek, A.	1979, 25(3)	
Deskriptivna katalogizacija	Prašo, S. Mihaliček, M.	1961, 7(2) 1976, 22(1-2)	5
	Stajić, B.	1975, 21(1)	
	Katardžiev, I.	1978, 24(1-2)	
	Mihaliček, M.	1979, 25(3)	
Katalogizacija preuzimanjem zapisa	Subotin, L. Kokole, J. Leota, A.	1970, 16(2) 1973, 19(1-2) 1973, 19(1-2)	8
	Preporuka o ulozi bibliografije u sistemu naučnih i tehničkih informacija u SFRJ	1973, 19(4)	
	Đurić, S. Savić, Lj.	1975, 21(4) 1978, 24(4)	
	Dželilović, M. Leota, A.	1979, 25(1-2) 1979, 25(3)	
CIP	Stamatović, D.	1978, 24(4)	1
Kooperativna katalogizacija	/	/	/
UKUPNO			36

3.3 Časopis Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine (1980-1990. i 1992-2001)

Od 1980. godine nazivu časopisa *Bibliotekarstvo* pridodato je *Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, a objavljuivat će se sve do 1990. godine, kada će ratne okolnosti prekinuti kontinuitet izlaženja časopisa, dok će se posljednji prijeratni broj časopisa za 1990. godinu

štampani 1991. godine. S tom napomenom u vezi, u periodu izlaženja časopisa 1980-2001. godine najviše su zastupljeni radovi posvećeni kooperativnoj katalogizaciji (7 radova), dok su podjednako zastupljeni radovi posvećeni deskriptivnoj katalogizaciji (2 rada) i katalogizaciji preuzimanjem zapisa (2 rada). Također, podjednako su zastupljeni radovi posvećeni temama tekuće bibliografije (3 rada) i retrospektivne bibliografije (3 rada), dok je društvima / sekcijama / institucijama posvećen 1 rad (Tabela 5).

Tabela 5: Rezultati sadržajne analize: 1980-1990. i 1992-2001.

TEMATSKI BLOKOVI		Autor / naslov	Godište i broj	Br. radova
Bibliografija		/	/	/
Bosanskohercegovačka bibliografija	Tekuća bibliografija	Maksimović, V.	1982, 28([1])	3
		Miličević, N.	1984, 30([1])	
		Madacki, S.	1997, 42([1]) (štampan 1998)	
	Retrospektivna bibliografija	Kovačić, A.	1981, 27([1])	3
		Kovačić, A.	1985, 31([1])	
		Kovačić, A.	1987, 33([1]) (štampan 1988)	
Sekcije / društva / institucije		Miličević, N.	1981, 27([1])	1
Katalogizacija		/	/	/
	Centralni katalog	Skendžić, D.	1980, 26([1])	2
	Deskriptivna katalogizacija	Praštalo, T.	1982, 28([1])	
	Katalogizacija preuzimanjem zapisa	Bakaršić, K.	1982, 28([1])	1
	CIP	/	/	/
	Kooperativna katalogizacija	Hajdarović, N.	1992-1996, 37-41([1]) (štampan 1997)	6
		Sotirov-Đukić, V.	1997, 42([1]) (štampan 1998)	
		Ćukac, N. i Sotirov-Đukić V.	1997, 42([1]) (štampan 1998)	
		Sarajlić, Z.	1997, 42([1]) (štampan 1998)	
		Ćukac, N.	1998-2001, 43-46([1]) (štampan 2002)	
		Hajdarović, N.	1998-2001, 43-46([1]) (štampan 2002)	
UKUPNO				16

4 Diskusija

Rezultati istraživanja pokazuju da je najveći broj mapiranih relevantnih radova koji su objavljeni u periodu 1955-1959. godine posvećen temi sekcije / društva / institucije (14 radova), prvenstveno Društva bibliotekara NR BiH, u okviru koje teme se pojavljuju radovi o Sekciji za bibliografiju, zatim i Narodnoj biblioteci BiH te Savezu društava bibliotekara FNRJ, gdje se kroz izvještaje i zaključke pomenutih tijela mogu pratiti aktivnosti oko profesionalizacije bibliografske djelatnosti u ovom vremenskom periodu.

Tako se već u prvom broju *Biltena* iz 1955. godine u tački br. 10 *Zaključaka godišnje Skupštine Društva bibliotekara NR BiH* donose preporuke za rad na bibliografijama: »Skupština preporučuje bibliotekama da za pomoć i preporuku čitaocima razviju rad na izradi bibliografije literature iz raznih oblasti i znanja i da više rade na tome da se bibliografskim priručnicima koristi što širi krug čitaoca« (1955, str. 5). Izrada bibliografije povezuje se sa naučnoistraživačkim radom i pominje se pojam *bibliografske pismenosti*, za koju se smatra dragocjenom pomoći u samobrazovanju, stručnom osposobljavanju kao i naučnom radu (Zaključci godišnje Skupštine Društva Bibliotekara NR BiH, 1955, str. 5).

Kao posljedica organiziranja bibliografske službe mnogi radovi su posvećeni i retrospektivnoj bibliografiji BiH (7 radova), a s obzirom da je rad na retrospektivnoj bibliografiji bio od velikog interesa za bibliotečku zajednicu, ne iznenađuje što se u *Biltenu* redovito izvještava o istom. Najavu izrade retrospektivne bosanskohercegovačke bibliografije nalazimo u tekstu *Otpočeo je rad na retrospektivnoj bibliografiji Bosne i Hercegovine*, iz 1956. godine, u kojem se pojašnjava:

'Tekuću bibliografiju – od 1945 naovamo – mi već imamo, odnosno na putu smo da je dobijemo u dogledno vrijeme. Ono što nam nedostaje to je bibliografija čitave naše pismenosti od prvih početaka pa sve do 1945 godine, – retrospektivna bibliografija. Za nas u Bosni i Hercegovini ona ima ne samo opšti značaj vanredno važnog pomoćnog sredstva u naučnom radu nego i posebni, značaj potstrekača za obradu i osvjetljavanje naše još neopisane i neopričane kulturne i političke istorije, koja tek čeka svoje pisce' (M., 1956, str. [1]).

U cilju standardizacije zapisa za bibliografiju, u istom broju *Biltena* donesena su i *Pravila za izradu retrospektivne bosansko-hercegovačke bibliografije* (1956, str. 3-7), a u kojima su predstavljeni opšti principi i organizacija rada ovoga značajnog bibliografskog projekta i u kojima se navodi da je zadatak ove bibliografije da opiše: »a) djela štampana ili grafičkim putem umnožena na području Bosne i Hercegovine; b) djela izdana u Bosni i Hercegovini i djela čiji su izdavači Bosanci i Hercegovci bez obzira na mjesto izdanja; c) djela i izdanja bosansko-hercegovačkih pisaca bez obzira na sadržaj, jezik i mjesto njihova objavljivanja; d) djela i izdanja na svim jezicima koja govore o Bosni i Hercegovini« (1956, str. 3). U narednim brojevima nastavlja se izvještavati o radu na izradi bosanskohercegovačke retrospektivne bibliografije.

Također, u ovom periodu u *Biltenu* se donosi i nekoliko radova vezanih uz teoriju bibliografije (3 rada), kao prilog intenzivnim aktivnostima u vezi sa obučavanjem bibliotečkog kadra u oblasti teorije bibliografije, odnosno izrade bibliografskih projekata. U *Biltenu* se primjerice objavljuje tekst S. Komadinića (1957, str. 54-59) *Prijedlog za uvođenje nastave bibliografije u srednjim i višim školama u FNRJ*, koji je izložen na stručnom savjetovanju Saveza društva bibliotekara FNRJ, održanog iste godine u Beogradu i koji dodatno svjedoči o tome koliko se u

ovom periodu pridaje važnosti bibliografiji, odnosno potencira značaj bibliografskog rada na nivou tadašnje Jugoslavije te Bosne i Hercegovine.

Iste 1957. godine, u *Biltenu* je štampan i tekst poznatog slovenskog bibliografa J. Logara (1957, str. 30-48) *Uvod u bibliografiju* (prvi dio), a nastavak teksta štampan je u narednom godištu *Biltena* (Logar, 1958, str. 38 – 67).

O deskriptivnoj katalogizaciji piše pet autora (5 radova). Tekst E. Verone *Suvremeni problemi abecednog kataloga* daje osvrt na stanje deskriptivne katalogizacije na međunarodnom planu i navodi: »činjenica da postojeći abecedni katalozi ne mogu više u potpunosti udovoljavati novim zahtjevima, ponukala je mnoge bibliotekare, da kritički ispituju svoje kataloge i kataložne pravilnike i da se pozabave s pitanjima, u čemu jedni i drugi ne odgovaraju suvremenim zahtjevima i na koji bi se način katalozi, odnosno kataložni pravilnici mogli revidirati« (1958, str. 3). Zatim nastavlja: »Imajući sve to u vidu neće nam dakle biti nimalo čudno što američki bibliotekari traže rješenje svoje krize baš u rješavanju temeljnih teoretskih pitanja. Sada su teoretski radovi već toliko napredovali da S. Lubetzky radi na nacrtu pravila« (Verona, 1958, str. 4). U tekstu se dalje problematiziraju neki od ključnih problema teorije i prakse abecednih kataloga među kojima se ističu: korporativno autorstvo, kataložni opis djela, uputnice i redoslijed listića u abecednom katalogu.

U periodu 1955-1959. najmanje je radova posvećenih tekućoj bibliografiji (1 rad) te centralnom katalogu (1 rad), očekivano s obzirom da će izrada centralnog kataloga u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine započeti od 1973. godine (Ešpek, 1972, str. 83-84).

Potrebno je spomenuti da je od prvog broja *Biltena* ustanovljena i praksa objavljivanja Spiska knjiga i brošura (od 1955. do 1959. godine objavljeno je ukupno dvanaest spiskova kojima su obuhvaćeni određeni vremenski intervali) te Spiska periodičnih publikacija objavljenih u Bosni i Hercegovini (od 1955. do 1959. godine objavljeno je ukupno četrnaest spiskova kojima su obuhvaćeni određeni vremenski intervali), koji su svojevrsni fragmenti tekuće bosanskohercegovačke bibliografije knjiga, brošura i periodičnih publikacija.

Naredni period izlaženja časopisa, 1960-1979. godine, na međunarodnom planu obilježen je prihvaćanjem praksi katalogizacije preuzimanjem zapisa, dok se paralelno odvijaju procesi poput standardizacije bibliografskog zapisa, štampanja *Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa (ISBD)* 1971. godine (Gorman, 2014), razvoja MARC formata (Avram, 1975) i IFLA-inog UNIMARC formata za potrebe razmjene bibliografskih informacija među različitim MARC formatima 1977. godine (McCallum, 1989). U tom smislu, u *Bibliotekarstvu* su u ovom analiziranom periodu među najbrojnijim mapirani radovi posvećeni katalogizaciji preuzimanjem zapisa (8 radova) te su brojni i radovi posvećeni deskriptivnoj katalogizaciji (5 radova), uz koje je vezana tema CIP-a (1 rad), o kojem se u ovom periodu donosi prvi rad.

IFLA-in program Univerzalne bibliografske kontrole formalno je započeo 1974. godine, a N. Miličević (1979, str. 36) 1979. godine ističe bibliografski institut JUBIN i nacionalne biblioteke republika i pokrajina kao nosioce provođenja univerzalne bibliografske kontrole u Jugoslaviji. Dalje navodi da se u izradi Bibliografije Jugoslavije slijedi, između ostalog, *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* E. Verone, kao i da se kod izrade bibliografskih zapisa od 1975. primjenjuju ISBD(M) i ISBD(S) standardi, s kojim standardima u vezi naglašava »treba istaći da je to prvo uvođenje ovih standarda u ovom dijelu Evrope« (Miličević, 1979, str. 36). U vezi sa

standardizacijom unutar praksi katalogizacije preuzimanjem zapisa, L. Subotin nešto ranije ističe značaj standarda u informativnim sistemima gdje se podaci obrađuju uz pomoć računara, definirajući nove činioce koji nameću potrebu standarda unutar automatizovanih sistema (Subotin, 1970, str. 69). Pritom se izvještava o pokušajima izrade kataloških pravila za potrebe jedinstvene kataloške obrade u svim republikama, a u bosanskohercegovačkom kontekstu referirajući se na izdanja Bibliotečkog centra, te se navodi kako »Kao jedinstvena pravila za formiranje alfabetskog kataloga u čijoj izradi učestvuju republičke komisije za katalogizaciju trebalo bi da bude prihvaćen Pravilnik za izradbu abecednih kataloga. Nacr. Izradila Eva Verona (Subotin, 1970, str. 74),« a čije će prvo izdanje biti objavljeno 1970. godine (Verona, 1986, str. 5).

Kada je u pitanju primjena međunarodnih standarda za bibliografski opis unutar praksi deskriptivne katalogizacije, o počecima rada na implementaciji ISBD(M) standarda na prostoru SFRJ M. Mihaliček objavljuje tekst *Međunarodni standardni bibliografski opis za monografske publikacije i njegova primjena* navodeći da se od 1975. godine ISBD(M) počinje upotrebljavati u Sloveniji, od 1976. godine u Makedoniji, dok se u ostalim jugoslovenskim republikama i pokrajinama počinju vršiti pripreme za njegovu primjenu (Mihaliček, 1976, str. 51-56). Bibliografska obrada publikacija zasnovana na principima ISBD(M)-a uvedena je u Bibliografiji Jugoslavije 1975. godine (Stajić, 1975, str. 9-14), a iste godine M. Mihaliček objavljuje i tekst o primjeni jedinstvenog principa obrade bibliotečkog materijala po međunarodnim standardima u specijalnim bibliotekama u bibliotečko-informacijskom sistemu (BIS-u) (Mihaliček, 1979, str. 105-108).

Među najbrojnijima u periodu 1960-1979. godine, iako u manjem obimu u odnosu na raniji period izlaženja časopisa, ponovo je tema posvećena društvima / sekcijama / institucijama (8 radova). Dalje su prisutne i teme posvećene tekućoj bibliografiji (3 rada) i retrospektivnoj bibliografiji (2 rada). Iz *Izveštaja o radu Narodne biblioteke NR BiH u Sarajevu za 1961. godinu* saznajemo da Biblioteka nastavlja sa aktivnostima na izradi tekuće, ali i retrospektivne bibliografije (1962, str. 55-63), a 1962. godine donosi se tekst pod naslovom *Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka*, koji nas informiše o osnivanju značajne Zajednice jugoslovenskih nacionalnih biblioteka (B. Č., 1962, str. [128]-129).

Iako se u ovom periodu, u odnosu na raniji analizirani period 1955-1960. godine, nešto manje tematizira bosanskohercegovačka bibliografija, prisutan je kontinuitet u donošenju radova u oblasti teorije bibliografije (4 rada), s akcentom na edukaciji bibliografa i standardizaciji. Tako naprimjer, probleme odnosa između bibliografije, bibliotečkog kataloga i dokumentacije (dokumentalistika) tematizira S. Simić u tekstu *Bibliografska euristika*, a definirajući bibliografsku (h)euristiku teorijom bibliografskog istraživanja navodeći da je ona teorijska disciplina bibliografije, odnosno teorija iskorištavanja fakata koji obuhvataju bibliografske izvore, zaključuje da je neophodno uključivanje bibliotečke heuristike u izradu bibliografije, jer ona osigurava metodiku njene izrade (1962, str. 28).

Određeni broj radova je posvećen centralnom katalogu (4 rada). Ranije u *Biltenu* saznajemo kako »Centralni katalog stranih knjiga i časopisa FNRJ osnovan je u Beogradu maja 1952. godine pri Bibliografskom institutu« (Nenezić, 1967, str. 8), dok A. Ešpek izvještava kako se u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine planira, u periodu od tri godine, počev od 1973. godine, u centralnim katalozima registrovati fondove šezdeset biblioteka (Ešpek, 1972, str. 85), gdje koncepcija predviđa tri zasebna kataloga: Centralni katalog

bosanskohercegovačke knjige i periodike, centralni katalog jugoslavenske knjige i periodike i centralni katalog inostrane knjige i periodike (Ešpek, 1972, str. 83-84). Pitanje centralnog kataloga razmatra se već ranije u Narodnoj biblioteci Bosne i Hercegovine, kada je formiran centralni katalog inostrane knjige i periodike 1952. godine, što je posao koji stagnira zbog nedostatka resursa (Ešpek, 1976, str. 129-130), a Zakonom o bibliotekama iz 1972. godine (Sl. list SR BiH, God. XXVIII, br. 34, 15. decembra 1972, str. 963-965) bili su precizno definisani uloga i zadaci Narodne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine u formiranju centralnog kataloga.

U ovom periodu izlaženja časopisa započele su pripreme na izradi jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema na prostoru SFRJ. Naime, nakon brojnih usaglašavanja Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka usvojila je 1986. godine model jedinstvenog razvojnog modela BIS-a Jugoslavije. Model je predstavljen u dokumentu pod nazivom *Bibliotečko-informacioni sistem u SFRJ (konceptija)* (Velčić, 1986) koji je imao za cilj potaknuti definiranje zakona o bibliotekama i bibliotečnoj djelatnosti u pojedinim republikama i pokrajinama, kao i planiranje razvoja BIS-a u SFRJ (Velčić, 1986, str. [1]), gdje je BIS predstavljen kao »bitni dio društvenog sistema informiranja (DSI-a) Jugoslavije« (Velčić, 1986, str. 3). U *Bibliotekarstvu* 1975. godine S. Đurić (1975, str. 3-18) donosi pregledni članak o pripremama za izradu jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema na prostoru SFRJ.

Sljedeći period izlaženja časopisa *Bibliotekarstvo*, 1980-2001. godine, u najvećoj mjeri pažnju posvećuje kooperativnoj katalogizaciji (7 radova), te u manjem broju povezanim temama deskriptivne katalogizacije (2 rada) i katalogizacije preuzimanjem zapisa (2 rada), a shodno tome nastavlja se izvještavati o primjeni specijaliziranih ISBD standarda te se donose podaci o automatizaciji bibliotečkog poslovanja i implementaciji kooperativne katalogizacije u Bosni i Hercegovini. COBISS.BH kao neovisni kooperativni bibliotečki sistem Bosne i Hercegovine uspostavljen je 1998. godine te predstavlja primjer efikasne kooperativne katalogizacije (Seljak i Seljak, 2000), stoga ne iznenađuje da je najveći broj radova u ovom periodu izlaženja časopisa posvećen pomenutoj kooperativnoj katalogizaciji. COBISS kao bibliotečko-informacijski sistem sa uzajamnom katalogizacijom te brojnim drugim funkcijama danas je nacionalni sistem u osam zemalja regiona Centralne i Istočne Evrope – Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Kosovu, Sjevernoj Makedoniji, Crnoj Gori, Srbiji i Sloveniji (IZUM, 2023).

U vezi sa mašinski čitljivom katalogizacijom u kontekstu izrade bosanskohercegovačke bibliografije u Bosni i Hercegovini, N. Miličević upravo izvještava o promjenama u izradi zapisa u mašinski čitljivom obliku, pojašnjavajući da u »Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine 1984. godine počela je izrada kompjuterizovane bibliografske baze podataka za savremenu bosanskohercegovačku knjigu« (1984, str. 21)⁵.

U ovom periodu u *Bibliotekarstvu* se 1980. godine izvještava o tome da je: »Narodna biblioteka Srbije, rukovodeći se potrebom da doprinese unapređenju i modernizaciji bibliotečkog poslovanja i delatnosti, razvoju teorije bibliotekarstva i stručnom usavršavanju bibliotečkih

⁵ Tragom saradnje sa IZUM-om te »zahvaljujući automatizaciji u obradi publikacija omogućeno je da se *Bibliografija bosanskohercegovačke knjige: za 1984. godinu* (štampana 1990), izradi na osnovu bibliografskih zapisa koji su kreirani u Jugoslovenskoj bibliografsko-kataloškoj bazi podataka – YUBIB, uz programsku podršku IZUM-a iz Maribora. To je prva automatizovana bibliografija sa 1.002 bibliografske jedinice, Registrom autora, Registrom naslova i Predmetnim registrom« (Tuzlak, 1998, str. 43).

radnika« započela »ediciju Stručna bibliotekarska literatura, koja počinje publikacijom D. Stanković: Uputstva za primenu ISBD(M)« (Skendžić, 1980, str. 144), a koja je objavljena 1979. Primjena Međunarodnih standarda za bibliografski opis serijskih publikacija - ISBD(S), u jugoslovenskim, prvenstveno nacionalnim, univerzitetskim i većim bibliotekama započela je uglavnom u toku 1980. godine i odvijala se na temelju prevoda ISBD(S) standarda, o čemu donosi, a već 1981. u pomenutoj ediciji Narodne biblioteke Srbije, B. Bulatović priruđuje Uputstvo za primenu ISBD(S)-a (Praštalo, 1982, str. 115).

Nadalje, u periodu izlaženja časopisa 1980-2001. godine, mapiran je i izvjestan broj radova koji su posvećeni tekućoj (3 rada) i retrospektivnoj bibliografiji (3 rada), dok je društvima / sekcijama / institucijama posvećen 1 rad.

Kontinuitet rada informacijskih ustanova, odnosno razvoj bibliotečko-informacijskih nauka u Bosni i Hercegovini prekida rat 1992. godine, koji će trajati sve do 1995. godine. U paljevini ovog nemilosrdnog rata nestat će brojne zbirke, vrijedna građa koja je svjedočila o kulturnom naslijeđu i identitetu Bosne i Hercegovine, a tako će od siline granatiranja u noći između 25. i 26. augusta 1992. godine u nepovrat nestati i 90 posto građe Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine.

Posljedično i opravdano ratnim okolnostima, časopis *Bibliotekarstvo* nije izlazio u ratnom periodu, od 1992. godine do 1995. godine. Prvo poslijeratno izdanje časopisa *Bibliotekarstvo: Godišnjaka bibliotekara Bosne i Hercegovine* objavljeno je 1997. godine za period od 1992-1996. godine, a posljednji broj časopisa pet godina kasnije, 2002. godine, ali za period 1998-2001. godine, kako je to ranije navedeno.

Iako su nakon rata 1992-1995. godine bosanskohercegovačke biblioteke doživjele veliku devastaciju, na naznake njihova postepena oporavka nailazimo već u prvom broju poslijeratnog izdanja *Bibliotekarstva*, u kojem se donosi informacija o implementaciji COBISS sistema u Bosni i Hercegovini, obavještavajući da su 1998. godine Univerzitet u Banja Luci, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Tuzli i Institut informacijskih znanosti iz Maribora potpisali ugovor o osnivanju ustanove „COBISS Centar“, o čemu u časopisu izvještavaju N. Ćukac i V. Sotirov-Đukić (1998, str. 8)⁶. Ranije, »Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka prihvatila je 1987. godine sistem uzajamne katalogizacije kao zajedničku osnovu bibliotečko-informacijskog sistema i sistema naučnih i tehnoloških informacija Jugoslavije, a ulogu nosioca razvoja organizacijskih rješenja i programske opreme preuzeo je Institut informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora« (Seljak, 2008, str. 20; IZUM, 2016; Hajdarović, 2019, str. 106).

IZUM iz Maribora je COBISS sistem započeo 1987. godine kao projekat kooperativne katalogizacije dostupan online u bivšoj Jugoslaviji na federalnom nivou (Seljak, 1996), koji je u kratkom vremenu do raspada Jugoslavije u svim republikama i pokrajinama postavio temelje automatizovanih bibliotečkih sistema (Seljak, 2008, str. 17). Mariborski univerzitet, osnovan 1975. godine, uz računarski centar osnovan nekoliko godina ranije, saraduje sa OCLC-jem kao pioninom na polju automatizacije biblioteka (Seljak, 2008, str. 18-19). Nakon raspada Jugoslavije i osamostaljenja Slovenije 1991. godine, IZUM nadograđuje funkcionalnosti bibliotečkog informacijskog sistema pod nazivom COBISS – kooperativni online bibliografski sistem i servisi (Seljak i Seljak, 2000; Seljak, 2008, str. 21), koji 1996. godine obuhvaća fondove

⁶ Štampan za 1997. god.

više od 170 biblioteka Slovenije, dvije biblioteke iz Makedonije i jednu biblioteku iz Bosne i Hercegovine (Seljak, 1996), kada je obnovljena saradnja sa IZUM-om nakon ratnih razaranja. »Nakon dvije godine, tj. 1998. putem projekta *Računarsko povezivanje biblioteka u BiH preko Interneta*, koji je prihvaćen od strane svih univerziteta i brojnih biblioteka iz cijele BiH, uspostavljen je jedinstveni bibliotečko-informacioni sistem« (Hajdarović, 2017⁷, str. 21-22). Iste godine osniva se COBISS centar, te će za potrebe podrške i provedbe sistema biti formirana Virtualna biblioteka BiH u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine (Hajdarović, 2017⁸, str. 22), što su izvještavanja o obnovi infrastrukture u Bosni i Hercegovini nakon ratnog perioda. Uporedo, u kontekstu radnih procesa, uslijedit će konverzija starijih kartičnih kataloga u mašinski čitljiv oblik, što je spor i zahtjevan proces.

Kasnije, a tragom implementacije COBISS sistema u radu Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, uslijedit će i izrada tekućih bibliografija u ovom sistemu. »Prva izrađena bibliografija na osnovu redigovanih zapisa iz elektronskog kataloga Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH je *Bosanskohercegovačka bibliografija monografskih publikacija NIZ A: za 1999. godinu*« (Tuzlak, 2021, str. 61-62).

Značajno je istaknuti da se u *Bibliotekarstvu* donosi i tekst N. Hajdarović o identifikacijskom sistemu, značajnom za uspostavu nacionalne bibliografske kontrole, pod naslovom *ISBN i njegova primjena u izdavaštvu Bosne i Hercegovine*, u kojem se obavještava da nakon provedene procedure te formiranja Centra za ISBN Bosne i Hercegovine pri Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine (1994. godine), »Agency ISBN (Berlin) je državi Bosni i Hercegovini dodijelila ISBN broj marta 1997. g.« (Hajdarović, 1997⁹, str. 72).¹⁰

U odnosu na ukupan broj objavljenih radova u *Biltenu* i *Bibliotekarstvu*, ovo istraživanje je mapiralo 4,92% ili 83 relevantna rada za istraživačka pitanja. Na bibliografsku djelatnost se u časopisu referira kroz teme teorije bibliografije (7 radova), bosanskohercegovačke tekuće (8 radova) i bosanskohercegovačke retrospektivne bibliografije (12 radova), katalogizacije (33 rada) i temu institucije / društva / sekcije (23 rada).

Zbirni rezultati istraživanja pokazuju da su se u *Biltenu* i *Bibliotekarstvu* objavljivali radovi posvećeni bibliografiji kao naučnoj disciplini u prvom i drugom analiziranom periodu izlaženja časopisa do 1969. godine te da je očekivano i na kontinuiranoj osnovi objavljen značajan broj radova posvećenih bosanskohercegovačkoj retrospektivnoj i tekućoj nacionalnoj bibliografiji u svim periodima izlaženja časopisa, od kojih su radovi o retrospektivnoj bibliografiji izraženo zastupljeni u prvom analiziranom periodu do 1959. godine. Nadalje, tema sekcije / društva / institucije u najvećoj je i značajnoj mjeri zastupljena u prvom periodu izlaženja časopisa, gdje se broj radova smanjuje u naredna dva perioda izlaženja.

Katalogizacija kao povezani tematski blok, kao deskriptivna primarno se razmatra u prvom analiziranom periodu, nakon čega se u periodu 1960-1979. godine, shodno značajnim

⁷ Štampan za 2005. god.

⁸ Ibid.

⁹ Štampan za period 1992-1996. god.

¹⁰ Štampan za period 1992-1996. god.; Naredne 1998. god. Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine potpisuje ugovor i sa ISSN centrom u Parizu. Više o tome: Žero, A. 2008. ISSN centar Bosne i Hercegovine: Deset godina uspješnog rada = ISSN Center of Bosnia and Herzegovina – Ten Years of Successful Work. *Bosniaca: Časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 13(13), str. 13–16. Dostupno na: <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/252> [20.10.2023.]

pomacima ka ostvarivanju univerzalne bibliografske kontrole i standardizacije na međunarodnom planu počinje izvještavati o katalogizaciji preuzimanjem zapisa uporedo nastavljajući angažman oko deskriptivne katalogizacije, gdje se također javlja i tema CIP-a. Ukupno je mapirano 8 radova o deskriptivnoj katalogizaciji i 9 radova na temu katalogizacije preuzimanjem zapisa, dok se CIP razmatra kroz jedan rad u drugom analiziranom periodu. Pitanje centralnog kataloga javlja se u prvom analiziranom periodu u okviru izvještavanja o centralnom katalogu Jugoslavije te u drugom analiziranom periodu sa radovima posvećenim centralnom katalogu BiH koji se uspostavlja 1973. godine, što zbirno pokazuje 9 radova posvećenih ovoj temi. Posljednji analizirani period obilježilo je izvještavanje o kooperativnoj katalogizaciji (6 radova), dok se u manjoj mjeri nastavlja izvještavati o deskriptivnoj katalogizaciji i katalogizaciji preuzimanjem zapisa.

Pomenute značajne okosnice tri vremenska perioda izlaženja *Biltena* i *Bibliotekarstva* omogućavaju i praćenje promjena kroz koje prolazi bosanskohercegovačko bibliotekarstvo u kontekstu razvoja nacionalne informacijske infrastrukture i njenog usklađivanja sa međunarodnim preporukama. Posebno kroz teme posvećene katalogizaciji preuzimanjem zapisa i kooperativnoj katalogizaciji, a i temu centralnog kataloga i CIP-a daje se uvid u karakteristike okruženja u kojem se odvija automatizacija biblioteka u Bosni i Hercegovini u trenutku kada jednosmjerni i zatvoreni procesi katalogizacije prerastaju u proces dijeljenja bibliografskih zapisa u mašinski čitljivom obliku. U kontekstu pažnje vrijednih istraživanja C. Borgman (1996a; 1996b; 1996c), koja kontrastira prilike i uvjete u kojima se odvija biblioteka automatizacija u zemljama Sjedinjenih Američkih Država i Britanije, u odnosu na biblioteke Centralne i Istočne Evrope, razmatrajući stanje u Hrvatskoj, Češkoj Republici, Mađarskoj, Poljskoj, Slovačkoj i Sloveniji, te drugih sličnih istraživanja (Lass i Quandt, 2000; Caidi, 2003), iz kojih Bosna i Hercegovina također izostaje, moglo bi se konstatovati da prvi period izlaženja časopisa karakterizira centralizacija i interna orijentacija na zbirke. U periodu od 1960. do 1979. godine, decentralizacija je prisutna kao pojam, dok je akcenat na globalnom dosegu bibliografske djelatnosti praćen pomjeranjem fokusa sa zbirke na procese. Posljednji period izlaženja časopisa, koji obuhvata predratni i poslijeratni period u Bosni i Hercegovini, obilježen je procesima koji su usklađeni sa preporukama o decentralizaciji obrade zapisa i razmjenu bibliografskih podataka na globalnom nivou. Unatoč ratnim razaranjima i stradanju fondova Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, radovi objavljeni u ovom periodu odražavaju nastavak saradnje i obnovu infrastrukture na kojoj se intenzivno radilo do raspada Jugoslavije.

5 Zaključak

Donošenjem *Uredbe o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Bosne i Hercegovine* te osnivanjem Narodne biblioteke Narodne Republike Bosne i Hercegovine 1945. godine postavljeni su zakonski temelji za izradu bibliografije *Bosniace*. U nadolazećim godinama donošenjem brojnih drugih povezanih zakonskih propisa do ratnog perioda 1992. godine dodatno se osnažio i potvrdio značaj bibliotečke i bibliografske djelatnosti u bosanskohercegovačkom okruženju. Pritom, u ovom periodu, a kada je formalno obrazovanje bibliotekara u Bosni i Hercegovini u pitanju valja napomenuti da je prije nešto više od 50 godina, 1972. godine, na Filozofskom fakultetu u Sarajevu osnovan i Odsjek za opštu književnost, scenske umjetnosti i bibliotekarstvo, danas Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke, kao prijelomnica u obrazovanju bibliotekara u Bosni i Hercegovini.

U Bosni i Hercegovini već 1955. godine izlazi i prvi broj *Biltena Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH*, kasnije preimenovanog u časopis *Bibliotekarstvo*, koji su u znaku promoviranja značaja bibliografskih projekata i bibliografske djelatnosti, posljedično donošenja brojnih teorijskih i informativnih radova, kao i većeg broja bibliografija i prikaza različitih bibliografskih projekata.

Prvi period izlaženja časopisa 1955-1959. u znaku je usvajanja neophodnih zakonskih okvira, posljedično započinjanja aktivnosti oko izrade retrospektivne bibliografije, kao i postavljanja temelja bibliografiji kao naučnoj djelatnosti. Sljedeći period 1960-1979. u znaku je aktivnog praćenja međunarodnih trendova, usvajanja i implementacije međunarodnih standarda, davanja doprinosa programu Univerzalne bibliografske kontrole, posvećivanju pažnje katalogizaciji preuzimanjem zapisa koja osvjetljava važne tokove unutar procesa automatizacije biblioteka u Bosni i Hercegovini, jer kako pojašnjava C. Borgman prelaz sa jednosmjernog puta kataloških podataka na direktno dijeljenje zapisa u mašinski čitljivom obliku vjerovatno je najznačajnija tranzicija po pitanju lokalnog ka globalnom u historiji automatizacije biblioteka (1996, str. 8). Posljednji period (1980-1990, 1992-2001.) u znaku je implementacije bibliotečko-informacijskog sistema COBISS tragom obnavljanja tokom rata u Bosni i Hercegovini prekinute saradnje sa IZUM-om počev od 1996. godine i uspostavljanjem COBISS.BH sistema 1998. godine.

Bilten i *Bibliotekarstvo* kao »dokaz« prate »zlatno doba« bosanskohercegovačkog bibliotekarstva, njegov zapažen razvoj u kontekstu donošenja i implementacije legislativa, usvajanja međunarodnih standarda, redovitog praćenja međunarodnih smjernica i događaja, a koji je prekinut ratnim razaranjima od 1992. do 1995. godine. Uprkos ratnim nedaćama, a koje su naprasno prekinule reprezentativan kontinuitet rada i posvećenost bosanskohercegovačke bibliotečke zajednice u praćenju međunarodnih trendova, poslijeratni brojevi *Bibliotekarstva* također oslikavaju napore bosanskohercegovačke bibliotečke zajednice da nadoknadi propušteno ratom, uključi se u aktuelna dešavanja na bibliotečko-informacijskoj sceni, da na novim poslijeratnim počecima ponudi i nova savremena rješenja, sisteme i usluge, važna za pružanje bibliotečko-informacijskih usluga te da nastavi aktivnosti na uspostavi nacionalne bibliografske kontrole.

Reference

Avram, H. D., 1975. *MARC: Its History and Implications*. Washington: Library of Congress. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED127954> [11.11.2023.]

B. Č., 1962. Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 8(2-3), str. [128]-129.

B. Č. – S. S., 1956. Na početku rada [na retrospektivnoj bibliografiji Bosne i Hercegovine]. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(11-12), str. 8-10

Bakaršić, K., 1982. Katalog podešen za mašinsko čitanje i UNISIST. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 28([1]), str. 23-34.

Bašović, Lj., 1977. *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1918-1945*. Sarajevo: Svjetlost.

Berberović, E. Kataložni listić i podatak o sadržaju knjige, 1959. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 5(3-4), str. 28-32.

Borgman, C. L., 1996a. From acting locally to thinking globally: a brief history of library automation. *Library Quarterly*, 67(3), str. 1-39. DOI: <https://doi.org/10.1086/629950>

Borgman, C. L., 1996b. Will the global information infrastructure be the library of the future? Central and Eastern Europe as a case example. *IFLA Journal*, 22(2), str. 121-127. DOI: <https://doi.org/10.1177/034003529602200213>

Borgman, C. L., 1996c. Automation is the answer, but what is the question? Progress and prospects for Central And Eastern European Libraries. *Journal of Documentation*, 52(3), str. 252-295. DOI: <https://doi.org/10.1108/eb026969>

Br. Č-ć, Treći plenarni sastanak Sekcije za bibliografiju Saveza Društava bibliotekara FNRJ, Sarajevo, 6 i 7 novembra 1958, 1958. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(11-12), str. 31-32.

Brković, Lj., 2018. *Predmetna klasifikacija – predmetni katalog*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije. Dostupno na: https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/09/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%84%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf [15.04.2024.]

Caidi, N., 2003. Cooperation in context: library developments in Central and Eastern Europe. *Libri*, 53(2), str. 103–117. DOI: <https://doi.org/10.1515/LIBR.2003.103>

Četvrti kongres bibliotekara Jugoslavije: Zaključci kongresa, 1959. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 5(5-6), str. [1]-5.

Ćukac, N., 1998-2001 [štampan 2002]. Prva iskustva obrazovanja bibliotekara u sistemu COBISS u 1998. godini. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 43-46([1]), str. 138-143.

Ćukac, N., Sotirov-Đukić, V., 1997 [štampan 1998]. COBISS Centar u Bosni i Hercegovini. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 42([1]), str. 7-10.

Čulić, B., 1957. Sekcija za bibliografiju Saveza društva bibliotekara FNRJ. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(3-4), str. 73-77.

Čulić, B., 1957. Savjetovanje i plenum Saveza društava bibliotekara FNRJ u Beogradu. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(3-4), str. 85-89.

Ćurković, S., 1955. Katalog i njegov značaj u rad biblioteke. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 1(1), str. 18-19.

Dizdar, S. i Isanović Hadžiomerović, A., 2018. Časopis *Obrazovanje odraslih* - bibliografska opremljenost i sadržajna analiza objavljenih članaka (2001-2017). *Obrazovanje odraslih: časopis za obrazovanje odraslih i kulturu*, 18(1), str. 73-100. Dostupno na: https://ccu.bkc.ba/wp-content/uploads/2020/06/Casopis_I_2018-73-100.pdf [2.11.2023.]

Dželilović, M., 1979. ISBD standardi (I) u programu (kompjuterizacije u bibliotekama). *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 25(1-2), str. 1-29.

Đurić, S., 1975. Savremeno bibliotekarstvo Jugoslavije i njegovi neposredni zadaci s posebnim osvrtom o jedinstvenom bibliotečko-informacionom sistemu= Bibliothéconomie contemporaine yougoslave et ses buts avec un regard particulier sur la réalisation d'un système des services de bibliothèque et d'information. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 21(4), str. 3-18.

Ešpek, A., 1979. Centralni katalozi u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci BiH i njihovo mjesto u bibliotečko-informacionom sistemu. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 25(3), str. 49-56.

Ešpek, A., 1976. Informacija o formiranju centralnog kataloga u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci BiH. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 22(1-2), str. 129-132.

Ešpek, A., 1972. Centralni katalozi u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 18(4), str. 81-87.

Filipović, D., 1957. Analitička obrada periodike: Neka pitanja lektorske politike, odnosno politike izbora članaka za bibliografiju. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(11-12), str. 27-30.

Galić, P., Prilog katalogiziranju pisama, 1959. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 5(1-2), str. 16-29

Godisnja skupština Društva [sic] bibliotekara BiH: Izvjestaj [sic] o radu Društva bibliotekara NR BiH za period od 10 aprila 1957 do 10 aprila 1958 godine, 1958. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(3-4), str. (1)-13.

Godišnja skupština Društva bibliotekara BiH: Izvještaj o radu društva bibliotekara NR BiH za 1959 godinu, 1960. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 6(2), str. 57-62.

Godišnja skupština i savjetovanje bibliotekara Bosne i Hercegovine (8-10 april 1957), 1957. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(3-4), str. [1]-44.

Godišnji izvještaj izvršnog odbora Društva bibliotekara, 1961. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 7(4), str. 59-64

Gorman, M., 2014. The origins and making of the ISBD: a personal history, 1966–1978. *Cataloging & Classification Quarterly*, 52(8), str. 821-834.

DOI: [10.1080/01639374.2014.929604](https://doi.org/10.1080/01639374.2014.929604).

Grebović-Lendo, N., Smajić, M., Karamović, M., Felić, A., 2016. *Bibliografija Biltena Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH i časopisa Bibliotekarstvo: 1955-2001*. Sarajevo: Društvo bibliotekara Federacije Bosne i Hercegovine.

Hajdarović, N., 2019. Virtualna biblioteka Bosne i Hercegovine (VIBBIH): Kooperativni online bibliografski sistem i servisi Bosne i Hercegovine (COBISS.BH): 1988–1998–2018 = Virtual

Library of Bosnia and Herzegovina; Co-operative Online Bibliographic System & Services of Bosnia and Herzegovina (COBISS.BH) 1988–1998–2018. *Bosniaca: Časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 21(23), str. 105–109. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/441> [10.10.2023.]

Hajdarović, N., 2005 [štampan 2017.]. Automatizacija biblioteka s posebnim osvrtom na COBISS.BH. *Bosniaca: Časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 9(9-10), str. 21-2. Dostupno na: <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/226/225> [2.11.2023]

Hajdarović, N., 1998-2001 [štampan 2002.] Novo informacijsko doba: aktuelno stanje bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 43-46([1]), str. 31-32.

Hajdarović, N., 1992-1996 [štampan 1997.] ISBN i njegova primjena u izdavaštvu Bosne i Hercegovine. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 37-41([1]), str. 71-73.

Iz bibliotekarske organizacije, 1956. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(7-8), str. 75-81.

Iz Društva bibliotekara NR Bosne i Hercegovine, 1955. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 1(1), str. 44-46-

IZUM, 2017-2023. *COBISS.net, Member Countries [2023]*. Dostupno na: <https://www.cobiss.net/> [11.11.2023.]

IZUM, 2017-2023. *COBISS.net, COBISS – Kooperativni online bibliografski sistem i servisi*. (Januar 2016). Dostupno na: <https://www.cobiss.net/bh/platforma-cobiss.htm> [12.10.2023.]

Izveštaj Narodne biblioteke NR BiH za 1957 godinu, 1958. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(1-2), str. [1]-33.

Izveštaj o radu Narodne biblioteke NR BiH u Sarajevu za 1961. godinu, 1962. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 8(1), str. 55-63.

Izvjestaj [sic] o radu uprave Saveza bibliotekara Jugoslavije u razdoblju od II do III kongresa, 1956. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(5-6), str. [6]-21.

Izveštaj o radu upravnog odbora Društva bibliotekara, 1955. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 1(1), str. [6]-12.

Izveštaj sekcije za bibliografiju Saveza društava bibliotekara FNRI za period od 1. aprila 1957. do 6. novembra 1958. godine, 1958. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(11-12), str. 33-44.

Jovanović, J., 1978. Okviri personalne bibliografije. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 24(3), str. 26-30.

Katardžiev, I., 1978. Mesto Zajednice jugoslovenskih nacionalnih biblioteka o unapređenju bibliotekarstva u zemlji. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 24(1-2), str. 51-54.

Kokole, J., 1973. Standardizirani bibliografski opis za obradu pomoću računara međunarodni komunikacijski oblik pisanja bibliografskih podataka na magnetnim trakama = Computer processable standard bibliographic description and international communication format of bibliographic records on magnetic tape. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 19(1-2), str. 3-27.

Komadinić, S., 1957. Predlog za uvođenje nastave bibliografije u srednjim i višim školama u FNRJ. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(5-6), str. 54-59.

Kovačić, A., 1987 [štampan 1988]. Kompleksno istraživanje bosanskohercegovačke pisane produkcije i izrada retrospektivne bibliografije. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 33([1]), str. 47-55.

Kovačić, A., 1985. Aspekti rada na bosanskohercegovačkoj retrospektivnoj bibliografiji. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 31([1]), str. 21-23.

Kovačić, A., 1981. Nastaviti rad na bosanskohercegovačkoj retrospektivnoj bibliografiji. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 27([1]), str. 19-21.

Lass, A. i Quandt, R. ur., 2000. *Library Automation in Transitional Societies: Lessons from Eastern Europe*. New York: Oxford University Press.

Leota, A., 1979. Univerzalan dostup publikacijama. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 25(3), str. 39-48.

Leota, A., 1973. Prvi jugoslovenski seminar o primjeni računara u bibliotekama: Maribor, 8-9 februara 1973. godine. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 19(1-2), str. 99-101.

Logar, J., 1973. *Uvod u bibliografiju: teorijski osnovi bibliografije, istorija bibliografije, pregled bibliografija, bibliografija u Jugoslaviji*. Sarajevo: Svjetlost.

Logar, J., 1958. Uvod u bibliografiju. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(9-10), str. 38-67.

Logar, J., 1957. Uvod u bibliografiju. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(9-10), str. 30-48.

M., 1956. Otpočeo je rad na retrospektivnoj bibliografiji Bosne i Hercegovine. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(11-12), str. [1]-2.

Madacki, S., 1997 [štampan 1998]. Mogućnost lociranja Bosniaca na online dostupnim katalozima (Online Public Access Catalogues) na World Wide Webu: eksperiment. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 42([1]), str. 21-48.

Maksimović, V., 1982. Osnovni tokovi dosadašnjeg bibliografskog rada u BiH. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 28([1]), str. 35-44.

Maksimović, V., 1978. Neki pristupi za teoriju bibliografije. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 24(4), str. 42-49.

Martić, R., 1961. O obaveznom primerku. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 7(4), str. [52]-57.

McCallum, S. H., 1989. IFLA's Role in International Bibliographic Data Exchange — UNIMARC. *IFLA Journal*, 15(1), str. 50-55. DOI: <https://doi.org/10.1177/034003528901500111>

Mihaliček, M., 1979. Jedinostveni principi obrade bibliotečkog materijala na osnovu usvojenih međunarodnih standarda za bibliografski opis – okosnica jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema: primjena ovih principa u specijalnim bibliotekama. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 25(3), str. 105-108.

Mihaliček, M., 1976. Međunarodni standardni bibliografski opis za monografske publikacije i njegova primjena. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 22(1-2), str. 51-56.

Miličević, M., 1978. Bibliografija Jugoslavije pod nazivom Bibliografija Jugoslavije: članci i prilozi u serijski publikacijama – Serija C. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 24(3), str. 36-42.

Miličević, N., 1984. Rad na tekućoj bosanskohercegovačkoj bibliografiji. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 30([1]), str. 69-71.

Miličević, N., 1981. Aktivnost sekcije za bibliografiju IFLA-e između 46. i 47. zasjedanja. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 27([1]), str. 97.

Miličević, N., 1979. Univerzalna bibliografska kontrola. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 25(3), str. 33-38.

Miličević, N., 1977. Bibliografija članaka i drugih priloga iz bosanskohercegovačkih godišnjaka i periodičnih zbornika 1945-1970. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 23(4), str. 45-51.

Mitrović, J. D., 1964. Služba bibliotečkog obaveznog primerka u Jugoslaviji. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 10(2), str. 42-46.

Nenezić, N., 1967. Centralni katalozi kod nas i u svetu i učešće biblioteka u njihovom obrazovanju i radu. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 13(3), str. 1-12.

O radu na retrospektivnoj bosanskohercegovačkoj bibliografiji u 1957. godini, 1958. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(1-2), str. 34-45.

Odluka o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Jugoslavije, 13. februar 1945. Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije/br. 4, str. 42-43.

Plenum saveza bibliotekara FNRJ, 1963. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 9(1), str. 78-82.

Popović, Emil V., 1957. Novi priručnik za bibliotečke radnike „Uputstva za izradu sistematskog kataloga i sistematski smještaj na policama sa šemom klasifikacije“. Bibliotečki centar NR BiH. Sarajevo, Sv. 1. 1957. str. xxxii+71. 28x20. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(9-10), str. 23-26.

Prašo, S., 1961. O nekim pitanjima signature u vezi sa katalogizacijom. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 7(2), str. 34-40.

Prašalo, T., 1982. Branka Bulatović. Uputstva za primenu ISBD(S)-a. Stručna bibliotekarska literatura. Beograd, Narodna biblioteka Srbije, 1981. 64 p. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 28, str. 115.

Pravila za izradu retrospektivne bosansko-hercegovačke bibliografije, 1956. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(11-12), str. 3-7.

Preporuka o ulozi bibliografije u sistemu naučnih i tehničkih informacija u SFRJ, 1973. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 19(4), str. 63-65.

Rad na jugoslavenskoj retrospektivnoj bibliografiji, 1955. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 1(6), str. 26-27.

Redmond-Neal, A.; Hlava, M. M. K.; Milstead, J. L. i American Society for Information Science and Technology. Ur. 2005. *ASIS & T Thesaurus of Information Science, Technology, And Librarianship*. 3rd edition. Medford, NJ: Information Today.

Retrospektivna bosanskohercegovačka bibliografija [Izveštaj sa sjednice Komisije za retrospektivnu bosansko-hercegovačku bibliografiju održane 1957. godine], 1957. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(7-8), str. 84.

Sa redovne godišnje skupštine [sic] Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine, 1956. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(3-4), str. 1-16.

Sarajlić, Z., 1997 [štampan 1998]. Iskustva Narodne i univerzitetske biblioteke Tuzla u primjeni COBISS-a. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 42([1]), str. 91-92.

Savić, Lj., 1978. Uloga bibliografije u informacionom sistemu Jugoslavije. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 24(4), str. 19-26.

Selhanović, L., 2023. *Časopis Bosniaca: bibliografska opremljenost i sadržajna analiza članaka*. Završni magistarski rad. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/22_23/kin/Lamija-Selhanovic.pdf [2.11.2023.]

Seljak, M. i Seljak, T., 2000. COBISS: National Union Catalogue Online bibliography and gateway to other resources. *Library Consortium Management: An International Journal*, 2(8), str. 177-189. DOI: <https://doi.org/10.1108/14662760010362411>.

Seljak, T., 2008. IZUM i biblioteke – 25 godina uspješne saradnje = IZUM and Libraries – 25 Years of Successful Cooperation. *Bosniaca: Časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 13(13), str. 17-23. Dostupno na: <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/253> [10.11.2023.]

Seljak, M., 1996. COBISS: Cooperative Online Bibliographic System and Services. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 26(2), str. 49-56. DOI: <https://doi.org/10.1108/eb040607>.

Simić, S., 1962. Bibliografska euristika. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 8(4), str. 25-33.

Skendžić, N., 1980. Koristan priručnik o primeni ISBD(M) (Stanković Dobrila: Uputstva za primenu ISBD(M). – Beograd. Narodna biblioteka Srbije. 1979. Str. 144.). *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 26([1]), str. 123-123.

Sotirov-Đukić, V., 1997 [štampan 1998]. Uputstvo za katalogizaciju u COMARC/B formatu. *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 42([1]), str. 75-89.

Stajić, B., 1975. Međunarodna standardizovana obrada publikacija u Bibliografiji Jugoslavije – knjige. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 21(1), str. 9-14.

Stamatović, D., 1978. Katalogizacija na izvoru. Značaj i mogućnosti primene. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 24(4), str. 68-78.

Subotin, L., 1970. Standardi u dokumentaciji i u pojedinim bibliotekarskim službama = Standards in Documentation and Library Services. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 16(2), str. 67-78.

Tuzlak, Dž., 1998. Rad na tekućoj bibliografiji Bosne i Hercegovine u NUBBiH. *Bosniaca: Časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 3(3), str. 81-85. Dostupno na: <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/324/324> [8.10.2023.]

Tuzlak, Dž., 2021. *Pregled i perspektive razvoja nacionalne tekuće bibliografije Bosne i Hercegovine*. Završni magistarski rad. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke. Katedra za informacijske nauke. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/20_21/kin/Dzenana-Tuzlak.pdf [2.10.2023.]

Uputstva za bibliografsku obradu knjiga retrospektivne bibliografije, 1956. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 2(11-12), str. 11-32.

Uredba o Narodnoj biblioteci Federalne Bosne i Hercegovine, 31. oktobra 1945., Sarajevo. Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine/god. I, br. 22, str. [293]-294.

Uredba o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Bosne i Hercegovine, 18. juli 1945., Sarajevo. Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine/6, str. 55.

[Uvodna napomena], 1960. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 6(1), str. NA.

Velčić, V., 1986. *Bibliotečno-informacioni sistem u SFRJ (konceptija)*. Ljubljana: Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka, Komisija za razvoj.

Verona, E., 1958. Suvremeni problemi abecednog kataloga (Iz predavanja na seminaru Saveza društva bibliotekara FNRJ). *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(11-12), str. 1-14.

Vukčević, R., 1972. Specijalne bibliografije = Les bibliographies speciales. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 18(1), str. 31-33.

Vukčević, R., 1970. Retrospektivna bibliografija Jugoslavije: retrospektivna bibliografska građa 1945-1967 = La bibliographie rétrospective de la Yougoslavie: Le fond de la bibliographie rétrospective de 1945 à 1967. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 16(4), str. 103-106.

Zahirović, Z., 1969. Društvo bibliotekara Bosne i Hercegovine (1949-1969). *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 15(3-4), str. 79-87.

Zaključci IV plenarnog sastanka sekcije za bibliografiju Saveza društava bibliotekara FNRJ (održanog 17. marta 1961. godine u Beogradu), 1961. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 7(2), str. 97-99.

Zaključci V skupštine saveza [sic] društava bibliotekara Jugoslavije, 1973. *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, 19(4), str. 83-85.

Zaključci doneti na plenarnom sastanku Sekcije za bibliografiju Saveza društava bibliotekara FNRJ, održanom u Sarajevu 6. i 7. novembra 1958. godine, 1958. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 4(11-12), str. 45-48.

Zaključci godišnje Skupštine društva Bibliotekara NR BiH, 1955. *Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke NR BiH*, 1(1), str. 3-6.

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini, 1995. Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95, str. 913-918.

Zakon o bibliotekama, 15. decembra 1972. Službeni list SR BiH/god. XXVIII, br. 34, str. 963-965.

Zakon o bibliotekama, 1957. *Bilten Društva bibliotekara BiH i Narodne biblioteke NR BiH*, 3(11-12), str. 1-10. i *Zakon o bibliotekama*, 8. novembar 1957. Službeni list NR BiH/god. XIII, br. 43, str. 279-283.

Žero, A., 2008. ISSN centar Bosne i Hercegovine: Deset godina uspješnog rada = ISSN Center of Bosnia and Herzegovina – Ten Years of Successful Work. *Bosniaca: Časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 13(13), str. 13–16. Dostupno na: <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/252> [20.10.2023.]